

Михайлик Д. О.,
прокурор Вишгородського відділу
Києво-Святошинської місцевої прокуратури Київської області

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДІЇ СЛІДЧОГО ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ ПІД ЧАС ФІКСАЦІЇ ЗЛОЧИНУ, ВЧИНЕНОГО В УСТАНОВІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

THE PROCEDURAL ACTIONS OF THE INVESTIGATOR OF THE STATE CRIMINAL-EXECUTIVE SERVICE OF THE COMMIT OF THE CRIME COMMITTED IN THE INSTITUTION OF EXECUTION OF PUNISHMENTS

У статті аналізуються окремі положення кримінально-процесуального законодавства, що стосуються проведення процесуальних дій слідчого Державної кримінально-виконавчої служби України під час фіксації злочину, вчиненого в установі виконання покарань.

Ключові слова: процесуальні дії, злочин, установа виконання покарання, оперативні підрозділи, слідчий.

В статье анализируются отдельные положения уголовно-процессуального законодательства, касающиеся проведения процессуальных действий следователя Государственной уголовно-исполнительной службы Украины при фиксации преступления, совершенного в учреждении исполнения наказаний.

Ключевые слова: процессуальные действия, преступление, учреждение исполнения наказания, оперативные подразделения, следователь.

The article deals with separate provisions of the criminal procedure legislation, which relate to the conduct of procedural actions by investigator of the State Criminal Executive Service of Ukraine at crime scene investigation in criminal executive institution.

Key words: procedural actions, crime, criminal executive institution, operational units, investigator.

Положення Кримінально-процесуального кодексу України про негласні слідчі розшукові дії дозволяють сьогодні слідчому Державної кримінально-виконавчої служби України використовувати отримані під час проведення їх результати як докази в кримінальному провадженні. Водночас НСРД дозволяє забезпечити об'єктивність, повноту та неупередженість розслідування злочинів, вчинених в установах виконання покарань структурними елементами організованої злочинності та притягнення винних до кримінальної відповідальності.

Ураховуючи кримінальну субкультуру в установах виконання покарань, ми вважаємо за необхідне звернути увагу на необхідність належного документування злочинних дій розроблюваних осіб за ст. 255 КК України «Створення злочинної організації», зокрема за такою складовою частиною об'єктивної сторони злочину, як керівництво чи сприяння зустрічі (сходці) представників злочинних організацій або організованих груп.

Такий підхід нами ґрунтується на тому, що при досудовому розслідуванні злочину, вчиненого в установах виконання покарань, слідчий ДКВС України в межах своєї компетенції може реалізувати разом з оперативними працівниками не тільки матеріали ОРД, а й використати можливості НСРД щодо засуджених осіб.

Під час контент-аналізу кримінальних проваджень щодо вчинення злочинів в установах виконання покарань Міністерства юстиції України нами не виявлено фактів проведення НСРД щодо осіб, які прираховують себе до лідерів та авторитетів злочинного середовища, так званих злодіїв у законі, з

подальшим притягненням їх до кримінальної відповідальності за ст. 255 КК України «Створення злочинної організації». Однак ми вважаємо, що проблема впливу кримінальної субкультури та діяльності її авторитетів в установах виконання покарань повинно бути на постійному контролі по всій вертикалі керівних ланок Міністерства юстиції України.

Метою статті постає з'ясування особливостей здійснення слідчим Державної кримінально-виконавчої служби України процесуальних дій під час фіксації злочину вчиненого в установах виконання покарань Міністерства юстиції України.

Значну увагу проблемам вчинення нових злочинів засудженими в установах виконання покарань та їх розслідування в даній сфері приділили увагу такі науковці, як: Ю.П. Аленін, Ю.М. Грошовий, Н.С. Карпов, Г.П. Серета, О.І. Богатирьова, В.О. Глушков, М.Г. Вербенський, Р.М. Гура, М.Я. Гуцуляк, В.М. Дрьомін, Т.А. Денисова, О.М. Джуца, О.Г. Колб, В.Г. Лукашевич, В.О. Меркулова, М.А. Погорельський, В.П. Петков, М.С. Пузирьов, Г.О. Радов, В.М. Синьов, А.Х. Степанюк, Л.Д. Удалова, В.М. Трубников, О.Ю. Татаров, С.Р. Тагієв, С.Я. Фаренюк, О.О. Шкута, І.С. Яковець та інші.

Водночас питання щодо здійснення слідчим ДКВС України процесуальних дій під час фіксації злочину, вчиненого в установах виконання покарань Міністерства юстиції України, комплексно не були досліджені. Таким чином, дана стаття є актуальною і своєчасною.

Завдяки аналізу відомчої та міжвідомчої нормативно-правової бази можна стверджувати про відсут-

ність повноважень у слідчого ДКВС України залучати різні категорії громадян до негласного співробітництва, налагоджувати зв'язки з гласними і негласними джерелами. А це свідчить про законодавчу лакуну та потребує внесення змін і доповнень до чинного законодавства щодо вирішення вказаної задачі.

Така позиція нами ґрунтується на підставі ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», адже негласне співробітництво з громадянами здійснюється з метою попередження, виявлення, припинення правопорушень, пошуку і фіксації фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, в інтересах кримінального провадження та для отримання інформації з метою забезпечення безпеки громадян, суспільства і держави.

Крім того, виходячи з положень п.п. 1, 6, 13 ч. 1 ст. 8 та ч. 2 ст. 11 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», на оперативних працівників покладено обов'язок дотримуватися умов добровільності під час використання допомоги громадян [1]. При цьому для громадян, як зауважує Усенко В.Ф., не існує правового обов'язку сприяти працівникам оперативних підрозділів, тобто їх право [2, с. 31].

Отже, прийнятті Верховною Радою України зміни і доповнення до Кримінально-процесуального кодексу України в частині введення посади слідчого в Державну кримінально-виконавчу службу України потребують нового бачення на процесуальні дії слідчого ДКВС України під час фіксації злочину, вчиненого в установах виконання покарань у зв'язку з їх новизною та особливістю діяльності у вітчизняній правозастосовчій практиці.

Початком процесуальних дій слідчого більшість вчених-процесуалістів вважає досудове розслідування кримінального правопорушення. А тому від правильності, законності та своєчасного прийняття слідчим ДКВС України процесуальних дій залежить не тільки сам порядок прийняття процесуальних рішень у кримінальному провадженні у зв'язку з вчиненням злочину в установі виконання покарань, а й ефективність здійснення всього досудового розслідування з даного провадження.

До злочинів, які вчиняються в установах виконання покарань Міністерства юстиції України, належать: 1) ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі (ст. 389); 2) ухилення від відбування покарання у вигляді обмеження волі та у вигляді позбавлення волі (ст. 390); 3) злісна непокоря вимогам адміністрації установи виконання покарань (ст. 391); 4) дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань (ст. 392); 5) втеча з місця позбавлення волі або з-під варти (ст. 393); 6) втеча зі спеціалізованого лікувального закладу (ст. 394), а тому вони властиві лише установам виконання покарань, оскільки їх вчинення можливе тільки під час відбування засудженого покарання [3].

Хоча діяльність у повній мірі ще не визначена в межах законодавства України, однак ми висловлюємо думку про доцільність розуміння слідчого ДКВС України не лише як суб'єкта досудового розсліду-

вання злочинів, вчинених засуджених в установах виконання покарань, а як суб'єкта розслідування злочинів у сфері виконання покарань, тобто розширити спектр злочинів, які підпадають під юрисдикцію його розслідування. Наприклад, насильницькі злочини відносно засуджених, вчинених не лише іншими засудженими, а й персоналом установи виконання покарань. Аргументуючи нашу позицію, зазначимо, що таке розширення повноважень дозволить розвантажити роботу прокуратури у сфері виконання кримінальних покарань, залишивши їй лише наглядову функцію, посилити контролюючу функцію органів державної влади щодо забезпечення прав і свобод засуджених, а також дозволить стати новим паростком у боротьбі з корупцією як в установах виконання покарань, так і ДКВС України в цілому. Однак, на нашу думку, обов'язковою умовою втілення такої інновації має стати цілковита незалежність слідчого ДКВС України від впливу системи на нього й процес досудового розслідування.

Проведення слідчим ДКВС України досудового розслідування злочину, вчиненого в установах виконання покарань Міністерства юстиції України, та успішне вирішення завдання кримінального провадження вимагає від слідчого ДКВС України спільно з прокурором, слідчим суддею і судом встановити обставини, причини та умови вчинення засудженими в установі виконання покарань нового злочину.

Саме на підставі найрізноманітніших даних, фрагментарних уривчастих свідчень, як зауважує О.Ю. Хабло, О.С. Степанов, М.П. Климчук та інші, вони відновлюють цілісну картину події, що відбулися, тобто встановлюють обставини вчиненого кримінального правопорушення та осіб, які його вчинили [4, с. 214]. Такий підхід вчених має також важливе значення для розслідування злочину в установі виконання покарань, законного та об'єктивного вирішення кримінального провадження, захисту прав і законних інтересів його учасників.

З урахуванням вищевикладеного пропонуємо виокремити процесуальні дії слідчого Державної кримінально-виконавчої служби України у випадку вчинення в установах виконання покарань кримінального правопорушення:

1) слідчий ДКВС України на підставі отриманої інформації від чергового Міжрегіонального управління Міністерства юстиції з питань виконання покарань та пробації про вчинення в установі виконання покарань кримінального правопорушення терміново проводить його попередню правову кваліфікацію згідно зі статтею Кримінального кодексу України, яка передбачає вчинення злочину в установах виконання покарань;

2) забезпечує негайну реєстрацію повідомлення в Журналі єдиного обліку заяв і повідомлень (за аналогом Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах внутрішніх справ України [5]);

3) отримавши доручення від керівництва Міжрегіонального управління Міністерства юстиції з питань виконання покарань та пробації, відповідно до вимог ч.1 ст. 214 КПК України слідчий

невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань із попередньою кваліфікацією;

4) слідчий за участю двох понять, оперативних працівників установи виконання покарань, де був вчинений злочин із застосуванням відеозапису з дотриманням ст. 237 КПК України, проводить огляд місця події та складає протокол огляду;

5) згідно з вимогами ч. 6. ст. 214 КПК України слідчий повідомляє регіонального прокурора про початок досудового розслідування та ініціює перед прокурором (як процесуальним керівником) необхідність проведення контролю за вчиненням злочину в установі виконання покарань (ст. 271 КПК України);

6) оперативні працівники установи виконання покарань за дорученням слідчого допитують свідків із числа засуджених та персоналу установи виконання покарань, яким відомо про вчинення кримінального правопорушення, у зв'язку з тим, що їх покази можуть мати доказову силу;

7) залежно від вчиненого кримінального правопорушення в установі виконання покарань слідчий відповідно до вимог ст.ст. 246, 248 КПК України готує клопотання про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, яке погоджується з прокурором і спрямовується на розгляд слідчого судді;

8) після отримання ухвали слідчого судді слідчий ДКВС України згідно з вимогами п. 3 ч. 2. ст. 40 КПК України готує і направляє доручення керівникові оперативного підрозділу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій;

9) якщо буде встановлена особа, яка вчинила кримінальне правопорушення в установі виконання покарань, то слідчий суддя згідно зі ст.ст. 276-278 КПК України готує та оголошує цій особі узгоджене з прокурором повідомлення про підозру у вчиненні злочину, передбаченого відповідними статтями КК України;

10) відомості про оголошення підозри згідно з вимогами ст. 278 КПК України слідчим вносяться до ЄРДР, у подальшому проводиться досудове слідство аж до складання обвинувального акту;

11) під час проведення досудового слідства слідчий із метою ґрунтовного розслідування кримінального провадження має право давати окремі доручення оперативним працівникам установи виконання покарань, але в межах даного кримінального провадження.

Проведений нами ґрунтовний аналіз кримінально-процесуального кодексу України показав, що під час звернення до апеляційного суду для проведення НСРД слідчий ДКВС має керуватися п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК України, в якому надається право кожного слідчого, але обов'язково за погодженням з прокурором. Строки дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення НСРД згідно з ч.1 ст. 249 КПК України не може перевищувати два місяці, і в ухвалі слідчий суддя обов'язково вказує конкретні строк дії ухвали (день, місяць, рік) [6, с. 505].

Отже, слідчий суддя під час розгляду подання про проведення негласних слідчих (розшукових) дій із метою виявлення осіб, які розшуковуються, зобов'язаний врахувати, що разом із поданням слідчого, прокурора йому слід надати:

1) витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань із попередньою правовою кваліфікацією кримінального правопорушення із зазначенням статі (п. 5 ч. 5 ст. 214 КПК);

2) витяг з Єдиного реєстру про оголошення розшуку підозрюваного (ч. 2 ст. 281 КПК) або про зупинення досудового розслідування за п. 2 ч. 1 ст. 280 КПК України;

3) копію постанови оголошення підозрюваного в розшук (ч. 2 ст. 281 КПК);

4) копію постанови про зупинення досудового розслідування у випадку зникнення підозрюваного від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності (п. 2 ч. 1 ст. 281 КПК);

5) копію письмового повідомлення про підозру (ст. 277 КПК), а також витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань про дату та час повідомлення про підозру (ч. 4 ст. 278 КПК) [6, с. 544].

Доречно також звернути увагу на той факт, що слідчий суддя зобов'язаний бути впевнений, що в період досудового розслідування кримінального провадження в установах виконання покарань слідчим ДКВС були використані всі можливі законні форми і методи з метою встановлення доказів по справі.

Враховуючи, що закон зобов'язує слідчого суддю розглянути клопотання про надання дозволу на проведення НСРД протягом шести годин з моменту його отримання, під час розгляду клопотання слідчий суддя повинен акцентувати увагу слідчого ДКВС на таких обставинах:

1) законність ініціювання НСРД;

2) процесуальна необхідність проведення НСРД;

3) збалансованість об'єму проведення НСРД з урахуванням вчиненого засудженими нового злочину і можливість використання інших доказів;

4) впевненість у тому, що інформація буде отримана відповідно до конкретної особи.

Водночас оцінка суддею обґрунтованості проведення слідчої дії, про яку у своєму поданні клопоче слідчий ДКВС України, потребує особливої виваженості, ретельного врахування значного обсягу інформації, частина якої має вірогідний характер, а також обстановки, в якій діє слідчий на певному етапі розслідування. Із цього приводу ми поділяємо позицію В.І. Чорнобука про те, що від правильного встановлення судом наявності підстав для проведення певних слідчих дій часто залежить результат вирішення справи [7, с. 10].

Отже, слідчий суддя згідно з п. 1 ч. 3 ст.248 КПК України постановляє ухвалу про дозвіл на проведення НСРД, якщо прокурор, слідчий доведе наявність достатніх підстав вважати, що вчинений в установі виконання покарань злочин відповідає тяжкому або особливо тяжкому злочину (тяжкі – ч. 4 ст. 12 КК України, особливо тяжкі – ч. 5 ст. 12 КК України).

Враховуючи, що до клопотання слідчого ДКВС додається лише витяг з Єдиного реєстру досудо-

вих розслідувань щодо кримінального провадження (ч. 2 ст. 248 КПК), ми поділяємо позицію С.Р. Тагієва про те, що слідчий суддя за необхідності може мати доступ до всіх матеріалів провадження, в тому числі до результатів попередніх НСРД. Такий підхід, на думку поіменного вченого, повністю відповідав би духу ст. 8 КПК – верховенству права [8, с. 234].

Суди повинні застосовувати законодавство, яке створене іншими інститутами; вони не повинні створювати нове право. Це є ідеалом, який з різних підстав не може бути повністю реалізований на практиці. Закони та положення загального права часто є неоднозначними для їх розуміння і мають бути розтлумачені для їх застосування в нових справах. У деяких справах порушуються питання, які не можуть бути вирішені шляхом тлумачення наявних правоположень. Тому судді, як зауважує Р. Дворкін, створюють нове право незалежно від того, як вони це роблять – приховано чи відкрито [9, с. 82].

Таким чином, існуючі законодавчо закріплені положення про НСРД дозволяють слідчому ДКВС

України використовувати отримані під час їх проведення результати як докази в кримінальному провадженні. Водночас НСРД дозволяє забезпечити об'єктивність, повноту та неупередженість розслідування злочинів, вчинених в установах виконання покарань структурними елементами організованої злочинності, та притягнення винних до кримінальної відповідальності.

На підставі вищевикладеного робимо узагальнення.

1. Закріплення в чинному законодавстві України посади слідчого в ДКВС України дозволить на професійному рівні проводити розслідування кримінальних проваджень вчинених засудженими під час відбування покарання в установах виконання покарань.

2. Визначено особливості процесуальних дій слідчого ДКВС України в процесі фіксації злочинів, вчинених в установах виконання покарань Міністерства юстиції України з урахуванням положень сучасного кримінально-процесуального законодавства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
2. Усенко В.Ф. Використання конфіденційної допомоги громадян у боротьбі зі злочинами: погляд сьогодення / В.Ф. Усенко . – К. : КНТ, 2007. – 204 с.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001.
4. Хабло О.Ю. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінально-процесуальним кодексом України (особлива частина) / О.Ю. Хабло, О.С. Степанов, М.П. Климчук та ін. – К., 2012. – 284 с.
5. Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події: Наказ МВС України № 1377 від 06.11.2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1498-15>.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар [у 2 т.] / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – Т. 1. – 768 с.
7. Чорнобук В.І. Законність та обґрунтованість процесуальних рішень судді в порядку судового контролю у досудових стадіях кримінального процесу : автореф. дис.... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / В.І. Чорнобук. – Одеса, 2007. – 21 с.
8. Тагієв С.Р. Інститут негласних слідчих (розшукових) дій в кримінальному процесі України: теорія і практика / С.Р. Тагієв. – Чернігів : Десна Поліграф, 2015. – 512 с.
9. Dworkin R. Taking rights seriously / R. Dworkin. – Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 1977. – P. 82.